

KOCHAM TEATR

SCENARIUSZE ZAJĘĆ

ZESZYT 36

Molier

Don Juan, czyli...

Szczecin

2012

Skład i opracowanie: Paweł Wójcik

NOTATKI

Wydawca:
TEATR LALEK „PLECIUGA”
Pl. Teatralny 1
71-405 Szczecin
tel.: 91/44 55 100

Opieka merytoryczna - doradcy metodyczni Zachodniopomorskiego Centrum

Doskonalenia Nauczycieli w Szczecinie

www.zcdn.edu.pl

Szczecin, 2012

TEATR LALEK „PLECIUGA”

zaprasza widzów:

- na przedstawienia dla dzieci, młodzieży i dorosłych;
- do lektury gazetki teatralnej „Gabit”;
- na lekcje teatralne
- W trakcie 45 minutowego spotkania z aktorem po spektaklu można zapoznać się z niektórymi tajnikami jego pracy na scenie, zajrzeć w teatralne kulisy, zdobyć podstawową wiedzę o technikach lalkowych.
- na warsztaty teatralne dla grup zorganizowanych
 - Jeżeli chcecie poznać magiczny świat teatru, odkryć tajemnice warsztatu scenicznego, nauczyć się pracy z głosem i ciałem, zdobyć praktyczne umiejętności tworzenia lalek i elementów scenografii, zapraszamy.
 - Zainteresowanych nauczycieli przedszkoli, szkół podstawowych i ponadpodstawowych prosimy o kontakt telefoniczny (91/44 55 114) lub mailowy(educacja@pleciuga.pl) z Magdaleną Bogusławską.
- na warsztaty teatralne dla nauczycieli.

Zeszyty metodyczne dostępne są w Biurze Obsługi Widzów

www.pleciuga.pl
Teatr Lalek „Pleciuga”
pl. Teatralny 1
71- 405 Szczecin
tel./fax.: 91/ 433 58 04
91/44 55 114

Molier Don Juan, czyli...

Spis treści:

WSTĘP	4
<i>Don Juan i Romeo – tacy sami czy różni?</i> SCENARIUSZ LEKCJI JĘZYKA POLSKIEGO W GIMNAZJUM (PO OMÓWIENIU LEKTURY <i>ROMEO I JULIA</i>).....	6
<i>Don Juan – mój kolega gimnazjalista.</i> SCENARIUSZ LEKCJI GODZINY WYCHOWAWCZEJ W GIMNAZJUM.....	9
<i>Hedonizm – sposób na szczęśliwe życie.</i> LEKCJA ETYKI	12
<i>Don Juan, czyli... sztuka o tym, jak charakteryzować bohatera literackiego.....</i>	16
<i>Molier naturalny, bo uniwersalny.....</i>	25

WSTĘP

Don Juan komedią o...

...kto nie stosuje zasad, ten żyje jak bydlę...

(Don Juan, czyli Kamienny Gość)

Ta napisana przez Moliera (a właściwie Jeana Baptista Poquelina) i wystawiona w 1665 roku komedia ośmiesza wielkopańskie pozy i maniery. Ośmiesza także zachowanie niektórych mężczyzn, którym się wydaje, że muszą uszczęśliwić wszystkie kobiety swoją miłością, więc poświęcają się temu zadaniu z ochotą.

Molier najwidoczniej wierzył, że piętnując w swych komediach ludzkie wady, wychowa społeczeństwo. W tym celu po mistrzowsku łączył elementy widowiska farsowego, włoskiej commedii dell'arte, komediobaletu i komedii heroicznej, nie zapominając o klasycznych sztukach komicznych pióra Arystofanesa czy Plautusa.

Literaturze polskiej przyswoił dzieła tego wybitnego Francuza mistrz tłumaczeń, a mianowicie Tadeusz Boy Żeleński, którego dowcipem skrzy się najnowsza na scenie „Pleciugi” premiera dla dorosłych. Przedstawienie w reżyserii Aleksieja Leliavskiego może się podobać odbiorcom w różnym wieku, wywoła też pewnie skojarzenia z różnymi lekturami, nakłoni do przemyśleń... Czy współczesny Don Juan jest nadal wiecznie żywy? Żyje jedynie w lekturze czy spotkamy go wokół nas? To człowiek unieszczęśliwiony przez kobiety, złamany przez życie czy raczej radośnie sięgający po to, co daje los? Sztuka białoruskiego reżysera nie odpowie na te pytania, ale dobrze, że możemy je sobie zadać po jej obejrzeniu.

Autorki materiałów dydaktycznych zebranych w tym numerze zwracają uwagę na rozmaite aspekty *Don Juana*. Cieszyć może fakt, że komedie Moliera okazują się nadal interesujące dla młodzieży, bowiem podejmują ponadczasowe kwestie – nieśmiertelne wady ludzkie! Młodzież spotyka się z Molierem i w gimnazjum, i w liceum (*Skąpiec*, *Świętoszek*), jego teksty pojawiają się również w roli literatury podmiotowej podczas prezentacji maturalnych z języka polskiego. Dlatego warto zadbać o to, by spotkania z jego tekstami nie kojarzyły się młodym odbiorcom jedynie z obowiązkiem szkolnym.

uatrakcyjnienie idei prezentacji, odejście od rutyny i szkolnej sztammy omawiania utworu jedynie na podstawie wydania książkowego, a nie przedstawienia obejrzanego przez ucznia. W moim przekonaniu, i z pewnością nie jestem tu odosobniona, obecność teatru, żywego słowa, a może także próba nawiązania kontaktu z profesjonalistami odpowiedzialnymi za przedstawienie znacząco wpływają na podniesienie jakości przygotowywanej przez maturzystę prezentacji.

Anna Kondracka-Zielińska – dr nauk humanistycznych US, nauczycielka języka polskiego w I Liceum Ogólnokształcącym w Szczecinie. Publikuje artykuły w czasopismach metodycznych („Polonistyka”, „Język Polski w Liceum”, „Zeszyty Szkolone”) i periodykach naukowych („Dyskurs”, „ALBO Albo”, „Kwartalnik Polonistyczny”) oraz zajmujących się współczesną kulturą („Kultura Popularna”, „Pogranicza”). Współpracowała ze szczecińskim Kuratorium i Centrum Doskonalenia i Doksztalcania Nauczycieli (czasopisma „Refleksje”, „Dialogi”, materiały metodyczne dla nauczycieli).

Przykładowe tematy prezentacji, w których komedie Moliera mogą być porównane z innymi tekstami z odmiennych epok, to np. [podkreślam utwory, z którymi komedie Moliera mogą być zestawione porównawczo]:

1. *Komizm słowny i sposoby jego realizacji w wybranych utworach różnych twórców i epok. [Don Juan, Świętoszek, Szkoła żon, Skąpiec Moliera + Poskromienie złościcy, Sen nocy letniej W. Szekspira + Zemsta, Śluby panieńskie A. Fredry + Żołnierz samochwała Plautusa]*
2. *Portret mieszczanina, sposoby jego kreacji i funkcje w literaturze polskiej i powszechnej. Omów temat, odwołując się do wybranych przykładów. [Mieszczanin szlachcicem, Świętoszek, Skąpiec Moliera + Lalka, Kamizelka, Katarynka B. Prusa, Ojciec Goriot H. Balzaka]*
3. *Rola pieniądza w życiu bohaterów literackich. Na wybranych przykładach zaprezentuj temat. [Świętoszek, Skąpiec Moliera + Lalka B. Prusa, Ojciec Goriot H. Balzaka, Opowieść wigilijna Ch. Dickensa]*
4. *Obraz rodziny w literaturze. Dokonaj analizy zagadnienia na podstawie wybranych dzieł literackich z różnych epok. [Świętoszek, Skąpiec Moliera + Nie-boska komedia Z. Krasinski, Ojciec Goriot H. Balzaka, Tango S. Mrożka]*

Powyższa propozycja ma charakter jedynie poglądowy, a jej celem jest uświadomienie nauczycielom, jak można „wykorzystać” określone komedie Moliera do przygotowania prezentacji maturalnej. Niewątpliwym plusem tych przygotowań z perspektywy ucznia będzie to, że twórczość Moliera to jedna epoka (barok), i jeden rodzaj/gatunek literacki (komedia). Jest zatem szansa, iż w ferworze pracy maturzysta nie pomyli omawianych tekstów z innymi utworami, przypisując je innym autorom i umieszczając w odmiennych epokach.

Dodatkowym atutem Moliera jest to, że jego komedie przemawiają do przeciętnego współczesnego odbiorcy, pozwalają mu się nawet identyfikować nie tyle z postaciami, co z problemami – a te odnajdziemy - jeśli nie w naszych rodzinach, to w mediach (reportaże, kolorowe czasopisma, obserwacje).

Celowo nie umieszczam w niniejszym szkicu całej, szczegółowo przygotowanej prezentacji maturalnej, aby nie być posądzoną o ułatwianie pracy uczniom czy też naświetlanie tematu nie z takiej perspektywy, z jakiej wyobrażałby to sobie dany polonista. Jest to jedynie jakiś pomysł na

Podczas pracy z uczniami z pewnością zwrócimy uwagę na aspekt etyczny (brak zasad moralnych głównego bohatera, jego egoizm, pragnienie zaspokajania własnych potrzeb kosztem dobra innych ludzi). Nie pomijajmy przy tym kwestii estetycznych (teatr lalek, niewielka liczba rekwizytów, gra światłem i kolorem). Być może młody współczesny czytelnik dostrzeże jeszcze inne godne uwagi aspekty, o których nam, belfrom, się nie śniło?

Widzom *Don Juana*, uczniom i nauczycielom, życzymy przy lekturze naszych materiałów dydaktycznych dobrej zabawy i mądrej refleksji...

W imieniu swoim i autorek scenariuszy

Anna Kondracka-Zielińska

SCENARIUSZ LEKCJI JĘZYKA POLSKIEGO W GIMNAZJUM (PO OMÓWIENIU LEKTURY *ROMEO I JULIA*)

Założenia wstępne:

- Don Juan i Romeo – dwaj bohaterowie dwóch dramatów jednej epoki. Pierwsza myśl zwykle: przeciwieństwa. Po dłuższym zastanowieniu: niekoniecznie. Ciekawie będzie wspólnie z młodymi ludźmi spojrzeć na te postacie. Obok wielu różnic można dostrzec także podobieństwa i to wcale nie powierzchowne (typu: płeć, wiek itp.). Don Juan jako kuzyn Romea raczej, aniżeli jego przeciwieństwo.

Cele:

- Porównuje biografie i osobowości legendarnych postaci literackich.
- Formułuje swój sąd na temat postaci i uzasadnia go.
- Posługuje się pojęciem archetyp, wzorzec osobowy.
- Bierze udział w dyskusji.
- Redaguje notatkę w postaci mapy myśli.
- Redaguje list dotyczący współczesnych idoli.

Formy i metody:

- Praca wspólna
- Praca indywidualna
- Praca w grupach
- Burza mózgów

J. Pawłowiczowa. Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wrocław 2001, s. VII-C.

- Nowacka I. (oprac.), *Molier, Komedia – Skąpiec, Świętoszek*. Biblioteczka Opracowań. Nr 17. Wydawnictwo BIBLIOS, Lublin 2006.

III Ramowy plan wypowiedzi [propozycja]:

1. Wstęp: wyjaśnienie przyczyn wyboru tematu i tekstów, sformułowanie hipotezy badawczej (analizowanego problemu), przyczyny popularności komedii Moliera dawniej i współcześnie.

2. Rozwinięcie:

- Wyjaśnienie pojęć: typ/charakter, komizm (postaci, sytuacyjny, języka), intryga, commedia dell'arte – ilustracja cytatami/scenami z przygotowanych komedii.
- Fakty z życia Moliera istotne dla interpretacji wybranych tekstów.
- *Don Juan*, czyli portret kobieciarza, egoisty i cynika.
- *Skąpiec* wizerunkiem człowieka wyżej ceniącego majątek niż szczęście rodzinne.
- *Świętoszek* sztuką obnażającą dewocję i jej konsekwencje.

3. Wnioski: komedie Moliera cieszyły się popularnością w czasach autora (i cieszą nadal) ze względu na uniwersalny wymiar treści i portretowanych typów postaci. Komediodpisarz czerpał inspirację z komedii antycznej (Plautus - Rzym) oraz XVI-wiecznej włoskiej komedii ludowej (dell'arte) poprzez wyśmianie określonych zachowań ludzi. Sztuki Moliera mogą nauczyć, jak nie należy postępować (jakie zachowania są krzywdzące dla innych).

4. Materiały pomocnicze: prezentacja multimedialna (laptop, pendrive, rzutnik multimedialny), fragmenty przedstawień (zdjęcia z przedstawień), programy z przedstawień, recenzje z gazet (fotosy aktorów).

- Moliere, *Świętoszek*. [W:] Moliere, *Wybór komedii (Tartuffe, Don Juan, Mizantrop, Skąpiec)*. Tł. B. Korzeniewski. Oprac. J. Pawłowiczowa. BN II 248. Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wrocław 2001.
- Moliere, *Skąpiec*. [W:] Moliere, *Wybór komedii (Tartuffe, Don Juan, Mizantrop, Skąpiec)*. BN II 248. Tł. B. Korzeniewski. Oprac. J. Pawłowiczowa. Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wrocław 2001.
- Moliere, *Don Juan, czyli Kamienny Gość*. [W:] Moliere, *Wybór komedii (Tartuffe, Don Juan, Mizantrop, Skąpiec)*. Tł. B. Korzeniewski. Oprac. J. Pawłowiczowa. BN II 248. Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wrocław 2001.
- Moliere, *Szkoła żon*. [w:] Moliere, *Dzieła*, t. 2, przeł. oprac. i wstępem opatrzył Tadeusz Żeleński (Boy), Książka i Wiedza, Warszawa 1952.
- Moliere, *Chory z urojenia*. [w:] Moliere, *Dzieła*, t. 1, przeł. oprac. i wstępem opatrzył Tadeusz Żeleński (Boy), Książka i Wiedza, Warszawa 1952.

II Literatura przedmiotu [propozycja do wyboru]:

- Heinstejn J., *Historia literatury francuskiej. Od początków do czasów najnowszych*. Ossolineum, Wrocław 1997, s. 101-197.
- Ziomek J., *Komizm – spójność teorii i teoria spójności*. [W:] tegoż, *Powinowactwa literatury. Studia i szkice*. PWN, Warszawa 1980, s. 319-354.
- Korzeniewski B., *Dlaczego Moliere?* „Teatr” 1972, nr 13 [nr wyd. w 300. rocznicę śmierci Moliere’a].
- Flaszen L., *Don Juan – tragedia szydercza*. [W:] tegoż, *Teatr skazany na magię*. Wydawnictwo Literackie, Kraków 1983.
- Ratajczakowa D., *Komedia oświeconych. 1752-1795*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1993.
- Zwoniarska E., *Moliere po polsku. Casus Tartuffe’a*. Prace Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 22 EDIK, Poznań 1997.
- Pawłowiczowa J., *Wstęp*. [W:] Moliere, *Wybór komedii (Tartuffe, Don Juan, Mizantrop, Skąpiec)*. BN II 248. Tł. B. Korzeniewski. Oprac.

- Dyskusja
- Mapa myśli

Materiały, pomoce naukowe:

- Tekst dramatu Szekspira
- Obejrzenie spektaklu Moliere’a

Czas trwania:

- 45 minut

Tok lekcji:

TEMAT: *Don Juan i Romeo – tacy sami czy różni?*

- Nauczyciel rozmawia z uczniami o ich wrażeniach po obejrzeniu spektaklu. Uczniowie spontanicznie przedstawiają swoje wrażenia, opinie i oceny.
- Prowadzący wyjaśnia uczniom, że literatura posługuje się pewnymi wzorcami bohaterów, którzy stanowią postacie archetypiczne. Taką poznaną już zapewne przez uczniów realizacją archetypu, np. wędrowca jest Odys, rycerza – Roland. W historii kultury Romeo to archetyp kochanka romantycznego, a Don Juan – uwodziciela.
- Nauczyciel przypomina uczniom niedawno poznanego bohatera – Romea. Prosi o podanie cech charakteru jednej bądź drugiej postaci literackiej, bez względu na to, czy cecha ta opisuje jednego tylko z bohaterów, czy jest wspólna obu. Ćwiczenie ma charakter burzy mózgów, więc wszystkie podane przez uczniów cechy zostają zapisane na tablicy.
- Uczniowie dzielą się (lub zostają podzieleni) na grupy 4-5-osobowe. Zapisane na tablicy cechy przyporządkowują Romeowi, Don Juanowi lub wskazują je jako cechy wspólne obu.

Uczniowie prezentują także uzasadnienia wynikające z postępowania postaci.

- Poszczególne grupy przedstawiają efekty swojej pracy, które zostają zapisane na tablicy jako zbiorcza notatka w postaci mapy myśli, na przykład tak:

ROMEO	cechy wspólne	DON JUAN
cechy indywidualne		cechy indywidualne

- Uczniowie zapewne obok różnic wskażą wiele podobieństw Romea i Don Juana: pewność siebie, niefrasobliwość, kochliwość, odwagę, nonkonformizm tak w myśleniu, jak i w postępowaniu, poczucie własnej godności. Może się okazać, że Romeo i Don Juan mają więcej wspólnego ze sobą niż to się pozornie wydaje.
- Na zakończenie lekcji (być może jako praca domowa) uczniowie otrzymują zadanie napisania listu, w którym przedstawią wzorzec współczesnego młodego człowieka, odwołując się do wzorów z przeszłości i wskazując na cechy archetypiczne.

Anna Kondracka-Zielińska

Molier maturalny, bo uniwersalny.

Odkąd pojawiła się nowa koncepcja ustnego egzaminu maturalnego, tzn. tematy do prezentacji, Molier występuje albo solo (gdy prezentacja może być całkowicie jemu poświęcona) albo w grupie z innymi lekturami.

Poniższe propozycje wykorzystania wybranej komedii Moliera wynikają właśnie z obecności tego autora w formule egzaminu. W pierwszej kolejności proponuję wykorzystanie *Don Juana* (w reż. A. Leliavskiego) do omówienia tematu maturalnego, którego Molier jest podmiotem (temat stricte literacki lub literacko-teatralny). Uczeń do wybranego przez siebie tematu najpierw samodzielnie formułuje tezę, następnie wybiera lektury, którymi zilustruje temat, co oznacza, że przedstawi stosowne argumenty i przekona komisję do bronionej przez siebie tezy. Może się również tak zdarzyć, że przywołana sztuka okaże się pomocna przy zilustrowaniu tematu, w którym Molier sąsiaduje z innymi tekstami kultury (np. filmami, obrazami, operami – z grupy tematów: *Związki literatury z innymi dziedzinami sztuki*).

Przykładowy temat maturalny [*Literatura* – lub – *Związki literatury z innymi dziedzinami sztuki*]: *Bohaterowie Moliera i ich uniwersalność. Zaprezentuj wybrane postacie, biorąc pod uwagę sposób ich kreacji.*

Propozycje tezy: Typy postaci Molierowskich (takie jak świętoszek, skąpiec, donżuan, hipochondryk) są nadal aktualne i trafiają do współczesnego czytelnika (widza)./ Sposób prezentacji postaci w komediach Moliera nieodmiennie bawi i uczy odbiorcę bez względu na epokę./ Molier – ośmieszając określone typy ludzkie – starał się nauczać XVII-wieczne społeczeństwo, wytykając mu jego wady.

I Literatura podmiotu [nie trzeba omawiać wszystkich, można wybrać, np. trzy komedie]:

Don Juan o sobie:

- piękność mnie porywa wszędzie, gdziekolwiek ją napotykam; łatwo ulegam tej rozkosznej gwałtowności, z jaką nas pociąga. Cóż stąd, że wziąłem ślub, miłość, jaką odczuwam do jednej pięknej kobiety, nie zmusza mnie wcale do wyrządzania krzywdy innym. [...] Przecież nie mogę sercu nakazać, aby nie biło na widok rzeczy pięknych i z chwilą, kiedy jakaś śliczna twarzyczka tego zażąda, to choćbym miał tych serc dziesięć tysięcy, rozdarłbym wszystkie. [...] cała rozkosz miłości polega na ciągłej zmianie. [...] nic nie dorówna rozkoszy, jaką daje triumf nad oporem pięknej dziewczyny; pod tym względem żywię ambicję zdobywców [...] Nikt nie zdoła powstrzymać gwałtowności moich żądz, byłbym zdolny pokochać całą ziemię (I, sc. 2);

- cóż myśleć o nieszczęściach, które mogą się nam zdarzyć, kiedy możemy myśleć tylko o czekającej nas rozkoszy (I, sc. 2);

- Zupełnie nie posiadam daru udawania, gdyż nawykłem do szczerości. [...] Ogarnęła mnie skrucha, zląkłem się gniewu niebios (I, sc. 3);

- Niebo [...] sprowadziło mnie umyślnie tutaj, aby zapobiec temu małżeństwu i oddać sprawiedliwość twojej urodzie (II, sc. 2);

- Ja miałbym duszę tak nikczemną, aby uwieść dziewczynę taką jak ty? Ja byłbym tak podły, aby cię pozbawić czci? (II, sc. 2);

- Wyrządzasz mi wielką krzywdę, sądząc mnie wedle innych (II, sc. 2);

- [...] czynię ci aż nazbyt wiele zaszczytu. Szczęśliwy sługa, któremu dane jest umrzeć dla swego pana (II, sc. 5);

- Wierzę, że dwa razy dwa to cztery, [...] i że cztery i cztery to osiem (III, sc. 1);

- jestem tak przywiązany do don Juana, że gdyby on się bił, musiałbym się bić także. Słowem, odpowiadam za niego jak za siebie (III, sc. 3).

Anna Szuflińska

SCENARIUSZ LEKCJI GODZINY WYCHOWAWCZEJ W GIMNAZJUM

Założenia wstępne:

- Sztuka Moliera *Don Juan* wystawiona w szczecińskiej PLECIUDZE okazuje się być zaskakująco współczesna i aktualna dla młodego gimnazjalisty. Przedstawia człowieka nietuzinkowego, oszusta wprawdzie, ale oszusta specyficznego: zbuntowanego przeciw nudnym – jego zdaniem – regułom świata. Jednocześnie człowieka odważnego, honorowego, a przecież niedojrzałego. Tak przedstawiona postać staje się znakomitym punktem wyjścia do dyskusji z młodymi ludźmi na temat ich przekonań, zasad, wartości i w ogóle sposobu funkcjonowania człowieka w świecie.

Cele: (uczeń)

- Bierze udział w dyskusji.
- Przestrzega zasad dyskusji.
- Formułuje stanowisko w kwestii zasad zachowania wobec drugiego człowieka.
- Tworzy system wartości.
- Uzasadnia swoje przekonania.

Formy i metody:

- Dyskusja

Materiały i pomoce naukowe:

- Kolorowe czasopisma (czytane i przyniesione przez uczniów)
- Obejrzenie spektaklu Moliera
- (Ewentualne opracowania socjologiczne dotyczące postaw współczesnych młodych)

Czas trwania:

- 45 minut

Tok lekcji:**TEMAT: Don Juan – mój kolega gimnazjalista.**

- Nauczyciel przypomina uczniom, że bohater obejrzanego przez nich spektaklu to postać tak określona w Wikipedii:

Don Juan Tenorio – na wpół legendarny szlachcic hiszpański, żyjący w Sewilli w XVI wieku. Słynął z urody, uroku osobistego, ale także z przedmiotowego traktowania kobiet i egoizmu. Jego postać zainspirowała dramaturga Tirso de Molina, który wprowadził ją do literatury w 1630 r., w swoim utworze dramatycznym *Zwodziciel z Sewilli i kamienny gość*. Postać Don Juana inspirowała także późniejszych twórców, którzy bardzo często różnili się w interpretacji tej postaci.

- Nauczyciel proponuje uczniom, aby na podstawie własnych obserwacji oraz przeczytanych artykułów z prasy młodzieżowej lub innej przedstawili wzór współczesnego młodzieńca, czyli gimnazjalisty. Należy liczyć się z tym, iż takich wzorców zostanie wymienionych kilka, trzeba wówczas przyjąć mnogość wzorów lub spróbować znaleźć elementy wspólne.
- Warto teraz zestawić marzenia i oczekiwania uczniów z postawą Don Juana w różnorodnych aspektach działalności człowieka:
 - stosunek do innych,
 - stosunek do siebie,
 - stosunek do autorytetów,
 - stosunek do Boga (religii, wiary).
- Warto zauważyć, że nowoczesność postaci Don Juana polega na tym, że jest on postacią niejednoznaczną. Można w nim odnaleźć pierwiastki dobra i zła: odważnie broni nieznanego sobie

Załącznik V - RELACJE DON JUANA Z INNYMI POSTACIAMI KOMEDII

Kobiety: Karolka, Marcysia, dona Elwira.

Mężczyźni: don Luis (ojciec don Juana), Sganarel (służący don Juana), pan Niedziela, don Karlos i don Alonso (bracia dony Elwiry), posąg Komandora.

Załącznik VI - CYTATY**Inni o don Juanie:**

- [...] w don Juanie masz do czynienia z największym łajdakiem, jakiego dotąd święta ziemia nosiła, z hultajem, z psem, z diabłem, z Turkiem, z heretykiem, który nie wierzy ani w niebo, ani w świętych, ani w Boga, ani w wilkołaka; który pędzi to życie jak prawdziwe zwierzę nieczyste, jak epikurejski wieprzek, jak istny Sardanapał, który zatyka uszy na wszelkie chrześcijańskie upomnienia, jakie mu się czyni (**Sganarel: I, sc. 1**);

- Małżeństwo to dla niego błahostka, [...] to żonkoś zawsze na usługi (**Sganarel: I, sc. 1**);

- Gniew niebios zmiażdży go pewnego pięknego dnia; lepiej by mi było służyć samemu diabłu niż jemu (**Sganarel: I, sc. 1**);

- Wielki pan i zarazem łajdak to straszna rzecz. Muszę mu być wierny wbrew własnej chęci (**Sganarel: I, sc. 1**);

- Jego serce to największy obieżyświat pod słońcem (**Sganarel: I, sc. 2**);

- Żeby go choć raz ruszyło sumienie (**Sganarel: I, sc. 3**);

- Ach, cóż za okropnemu panu przyszło mi służyć! (**Sganarel: I, sc. 3**);

- [...] robicie coś takiego, że się wam wierzy (**Karolka: II, sc. 2**);

- Mój pan to skończony oszust. Chce was uwieść, jak uwiódł już tyle innych. To żonkoś całego rodzaju ludzkiego i... (**Sganarel: II, sc. 5**);

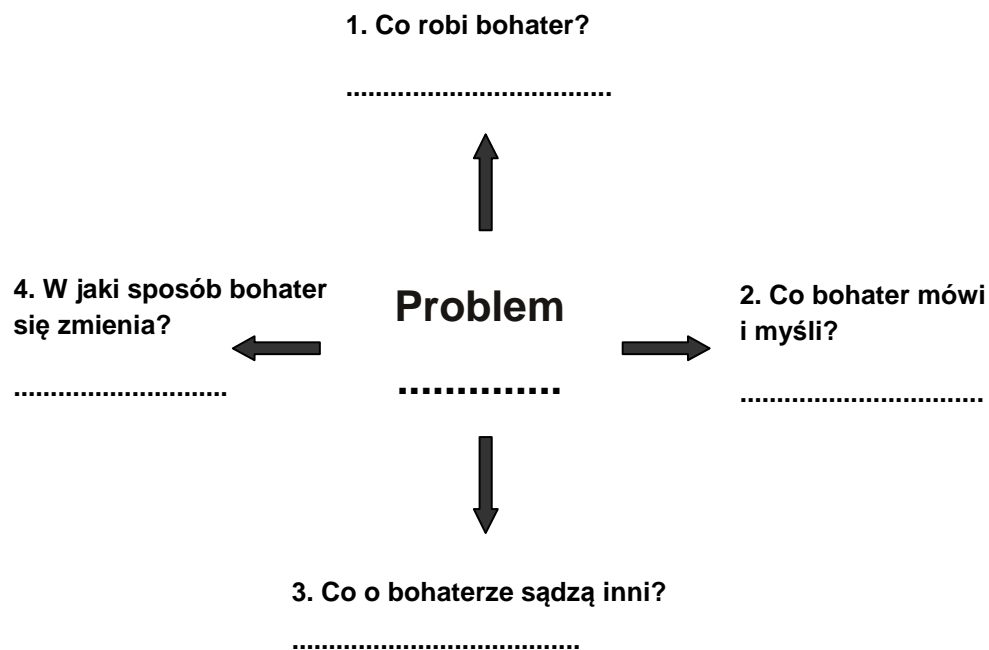
- Czyż to możliwe, żeby pan naprawdę nie wierzył w niebo? (**Sganarel: III, sc. 1**).

Żółty kapelusz: Zapisz w punktach argumenty przemawiające za tym, że don Juan powinien szczerze przyznać się do winy, ukorzyć i zmienić swoje życie, zanim okazało się za późno. Co mógł na tym zyskać?

Zielony kapelusz: W jaki inny sposób don Juan mógłby zrealizować swoje ambicje i przekonanie o swej wyjątkowości? Zaproponuj kilka rozwiązań.

Niebieski kapelusz: Wysłuchawszy poprzednich zespołów, podsumuj zebrane wiadomości na temat don Juana. Czy istnieją takie okoliczności, które pozwalają na usprawiedliwienie jego postępowania i traktowanie jako wzór do naśladowania?

Załącznik IV - DIAGRAM ANALIZY POSTACI

5. Główną myślą utworu jest..... (głównym tematem..... / punkt widzenia autora na ten temat to.....)

człowieka w potrzebie, ale jednocześnie traktuje ludzi jak pionki w grze, którą on tylko rozgrywa; z ogromną pobłażliwością traktuje swojego sługę (co jest niesłychane w ówczesnej rzeczywistości), ale jednocześnie arogancko odnosi się do własnego ojca, który napomina go w dobrej wierze.

- Należy dać młodym ludziom szansę na przyjrzenie się postaci Don Juana jak w lustrze i zobaczenie siebie od zewnątrz. Łatwiej im będzie dostrzec własne błędy (butę, arogancję, egoizm), kiedy zobaczą je w postaci scenicznej.
- Można też przedyskutować z nimi wszechwładną współczesnie władzę rozumu przy jednoczesnym braku wiary w nadprzyrodzoną mądrość i sprawiedliwość. Jest to pytanie nie tylko o wiarę, ale także o powszechność obowiązujących zasad.
- Dyskusję można zakończyć pytaniem o sens życia człowieka i miejsce śmierci rozumianej jako koniec egzystencji. Czy koniec, jaki spotyka Don Juana, jest przekonujący dla młodego odbiorcy, czy jest rozumiany jako nieodzowne pouczenie natury dydaktycznej? Na czym polega metaforyczny koniec Don Juana?

Opracowała – Anna Szuflińska, nauczyciel języka polskiego w Gimnazjum nr 7 im. Sybiraków w Szczecinie. Ekspert przedmiotowy w ZCDN.

LEKCJA ETYKI

Temat: Hedonizm – sposób na szczęśliwe życie.

Pierwsza lekcja z cyklu: „Filozofowie w poszukiwaniu szczęścia” przeznaczona dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych (po obejrzeniu sztuki Moliera „Don Juan, czyli...”)

Cele lekcji:

- Uczeń
- rozumie pojęcie hedonizmu;
 - trafnie odczytuje etyczną wymowę sztuki;
 - formułuje własne sądy i uzasadnia je;
 - samodzielnie wyciąga wnioski;

Metody i formy pracy:

- burza mózgów
- praca indywidualna
- praca z tekstem
- dyskusja

Materiały:

1. Spektakl „ Don Juan, czyli...” – Teatr Pleciuga
2. „Arystyp – pochwała hedonizmu” (M. Środa „ Etyka dla myślących”) - załącznik

Czas: 2 godziny lekcyjne

III STATYCZNA

I

DYNAMICZNA

Są to cechy pożądane, jakimi powinna odznaczać się osoba, jest swoistym modelem, ideałem do naśladowania. Mamy też do czynienia z takim typem charakterystyki , gdy opisujemy postać o trwałym, niezmiennym charakterze, wówczas wyliczamy jej cechy, pokazujemy zachowania bohatera w konkretnej sytuacji.	Pokazuje ruch, dynamikę, zmienność postaci, przedstawia człowieka konkretnego, kształtującego się, możemy porównać wcześniejszy i późniejszy etap osobowości.
---	---

IV CAŁOŚCIOWA

I

CZĘŚCIOWA

Jak najpełniejsze ukazanie osobowości w jej skomplikowaniu i głębi, wydobyć jak największą liczbę znaczących cech, odtworzenie jej dziejów, unikanie ogólnikowości.	Skupianie się na jakimś elemencie osobowości, np.: przedstawianie tylko uczuciowości.
---	---

Załącznik III - SZEŚĆ MYŚLOWYCH KAPELUSZY EDWARDA DE BONO

Pytanie problemowe: Czy don Juan postępował słusznie, zaspokajając jedynie swoje zachcianki i bawiąc się ludźmi?

Czerwony kapelusz: Oceń czyny don Juana (chodzi o Twój/Wasz stosunek emocjonalny do opisywanej postaci).

Biały kapelusz: Przedstaw rzeczowo, bez oceny subiektywnej (emocjonalnej) fakty z życia bohatera - może być w formie planu w punktach.

Czarny kapelusz: Zapisz w punktach argumenty, jakimi posługiwał się don Juan, uzasadniając swoje decyzje i wybory życiowe.

Dodatkowe umiejętności:

Znajomość języków obcych:

Osiągnięcia:

Zatrudnienie (przebieg drogi zawodowej):

Hobby:

Referencje: dostępne na życzenie (-;)

Załącznik II - TYPY CHARAKTERYSTYKI BOHATERA LITERACKIEGO

I ZEWNĘTRZNA

I

WEWNĘTRZNA

Opisuje wygląd postaci (ubiór, wzrost, inne cechy ciała) i postępowanie (np.: czym się zajmuje, jak się zachowuje, jak mówi, np.: charakterystyczne powiedzonka czy błędy językowe).	Ukazuje cechy osobowości, charakter, temperament, psychikę, cechy i zachowania intelektualne, uczuciowe, światopogląd i postawę moralną.
--	--

II BEZPOŚREDNIA

I

POŚREDNIA

Dotyczy wprost postaci, np.: charakteryzuje ją narrator lub mówi sama o sobie, mogą też mówić o niej inne osoby w tekście, opisując konkretne cechy charakteru.	Postać jest charakteryzowana przez otoczenie, np.: mieszkanie. Czytelnik zatem interpretuje zachowania osoby, poszukuje motywacji jej działania, np.: postać zgubiła klucze do domu, wnioskujemy zatem, że jest osobą roztargnioną.
---	---

Przebieg lekcji

Wprowadzenie

Uczniowie zastanawiają się nad pytaniem: Co daje człowiekowi szczęście?

Odpowiedzi zostają zapisane na tablicy i pozostają tam do końca lekcji.

Rozwinięcie

- Na podstawie obejrzanego wcześniej spektaklu uczniowie odpowiadają na pytania:

1. Jakie życie prowadził Don Juan i dlaczego? Jakimi wartościami się kierował?
2. Jakie zagadnienia etyczne zostały poruszone w spektaklu?

(Czy można szukać swojego szczęścia, nie licząc się z innymi? Czy życie, jakie prowadził Don Juan, może dać człowiekowi szczęście?)

- Uczniowie dostają tekst „Arystyp – pochwała hedonizmu” z poleceniem zwrócenia uwagi na zagadnienia:
 1. Cel życia wg Arystypa.
 2. Warunki, które muszą być spełnione, aby przyjemności stały się szczęściem.
 3. Pragnienia człowieka wg Arystypa.
 4. Namiętności i uczucia naturalne wg filozofa.
 5. Definicja hedonizmu.
- Uczniowie analizują i przedstawiają własne przemyślenia odnośnie przeczytanego tekstu.
- Co łączy Don Juana z Arystypem?

(Odpowiedzi zostają zapisane na tablicy, np. poszukiwanie szczęścia, rozumienie go jako przyjemności fizycznych, egoistyczne podejście do życia, traktowanie innych ludzi przedmiotowo.)

Podsumowanie

1. Czy hedonistyczna postawa wobec życia może dać człowiekowi szczęście? Dlaczego tak/nie? (dyskusja)
2. Czy przyjemność ma współcześnie wartość moralną? (dyskusja)
3. Samodzielne zapisanie wniosków z dyskusji.

Załącznik do lekcji etyki: Arystyp – pochwała hedonizmu

Arystyp uważał, że celem życia jest zdobywanie przyjemności. Dowodem miał być fakt, że każdy od dziecka szuka przyjemności, a kiedy już je ma, przestaje szukać. Podobnie każdy ucieka od cierpienia.

Szczęście to nic innego, jak suma pojedynczych przyjemności, zarówno przeszłych, teraźniejszych, jak i przyszłych.

Przyjemności nie różnią się między sobą (jedna nie może być przyjemniejsza od drugiej).

„Przyjemności pragnie się dla nich samych, szczęście natomiast jest pożądane nie samo dla siebie, ale z uwagi na pojedyncze przyjemności.”

Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów. Arystyp*

Każda przyjemność jest dobra nawet wtedy, gdy zawdzięczamy ją postępkowi najbardziej haniebnemu.

Aby być szczęśliwym, trzeba dbać o to, aby przyjemności były:

- moje własne,
- fizyczne (przyjemności fizyczne są o wiele cenniejsze od duchowych, tak jak cierpienia fizyczne są dotkliwsze od moralnych - twierdził Arystyp),
- pozytywne (brak cierpienia nie jest jeszcze przyjemnością, twierdził Arystyp wbrew Epikurowi),
- bezpośrednie.

problem komedii. W tej konkretnej sytuacji może się zdarzyć, że każda grupa wskaże inny, np. zmierzanie człowieka do autodestrukcji, pełna wolność jest niemożliwa, uszczęśliwiająć siebie, unieszczęśliwiamy innych.

- W kolejnym ćwiczeniu chodzi o określenie, czemu może służyć ukazanie postaci w relacjach z innymi postaciami utworu (Załącznik V). Dlatego proponuję grupom opisanie relacji don Juana z kobietami (aby wskazać, jaki wpływ każda z tych kobiet miała na naszego bohatera, w jakiej relacji do niej pozostawał, do czego była mu potrzebna, co uzyskiwała od niego) oraz mężczyznami (dlaczego dopiero posąg go ukarał, żywi nie potrafili/nie chcieli, który z mężczyzn najbardziej odpowiada za to, kim stał się don Juan, i jak – wobec takiej słabości mężczyzn – mają się oprzeć zabiegom don Juana „słabe” kobiety). Dzięki ukazaniu bohatera w sieci zależności młodzież może rozważyć, czy łatwo jest skazać bądź usprawiedliwić bohatera i czy winna jest tylko jedna postać, a może splot pewnych okoliczności i wpływ innych osób z otoczenia?

Załącznik I - CURRICULUM VITAE

IMIĘ I NAZWISKO

MIEJSCE I DATA NAPISANIA

Dane osobowe:

Imię (imiona) i nazwisko:

Data i miejsce urodzenia:

Obywatelsko:

Stan cywilny:

Sytuacja rodzinna:

Adres:

Telefon (e-mail):

Wykształcenie:

Odbyte staże (kursy):

Juana z komedii. Ćwiczenie ma służyć powtórzeniu wcześniej poznanego materiału (pisma użytkowe i język urzędowy). Przedstawiciele grup czytają przygotowane CV don Juana, a inni w tym czasie uzupełniają brakujące dane.

- Kolejne zadanie (Załącznik II) będzie polegało na poszukaniu fragmentów tekstu jako ilustracji do definicji poszczególnych typów charakterystyki głównego bohatera. W tym celu najpierw wyświetlamy uczniom odpowiedni foliogram i tłumaczymy, czego oczekujemy od poszczególnych grup. Po wykonaniu wspólnie sprawdzamy (tu: bardzo ważna rola lidera grupy, który w imieniu zespołu przedstawia wnioski; możemy zmieniać osobę do każdego zadania, aby każdy miał szansę wypowiedzenia się na forum klasy). Zadanie można też wykonać w inny sposób: prosimy uczniów o przygotowanie w domu różnych cytatów charakteryzujących don Juana (Załącznik VI), a w klasie - najpierw w grupach - uczniowie przyporządkowują swoje informacje do danego typu. Dopiero po wykonaniu zadania w grupach wspólnie sprawdzamy. Musimy pamiętać o sprawdzeniu każdego zadania, by uczniowie otrzymali informację zwrotną, czy dobrze wykonali ćwiczenie. Jeśli wystąpią różnice, będą mogli o tym podyskutować, spróbować mediacji.
- Profesor Bortnowski przedstawia w swojej książce⁵ różne ciekawe propozycje do charakteryzowania bohatera literackiego. Jedną z takich propozycji jest bez wątpienia metoda myślowa sześciu kapeluszy E. De Bono (Załącznik III). Klasę dzielimy na sześć grup, każda z nich dostanie inne zadanie, które następnie referuje jedna osoba. Młodzież „wczuwa się” w sytuację bohatera, próbuje go tłumaczyć, zrozumieć, traktuje jak „człowieka,” nie tylko postać literacką.
- Kolejne zadanie to wypełnianie diagramu analizy postaci (Załącznik IV i Załącznik VI)⁶. Chodzi w nim o to, byśmy mogli spojrzeć na bohatera z punktu widzenia innych postaci, zinterpretować i ocenić zachowanie don Juana, wziąć pod uwagę to, co mówią i myślą o nim inni i jak ten się zmienia na przestrzeni utworu. Wszystko to pomoże określić główny

5 S. Bortnowski, *Przewodnik po sztuce uczenia literatury*. Stentor, Warszawa 2005, s. 206-207.

6 Pomysł na podst.: D. Buehl, *Strategie aktywnego uczenia się, czyli jak efektywnie nauczać i skutecznie uczyć się*. Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 2004, s. 180.

„Ani mądrość, ani cnota nie wpływają bezpośrednio na szczęście. Nie jest prawdą, jakoby mędrzec miał życie szczęśliwe, a każdy głupiec życie nieszczęśliwe; prawdą jest tylko to, że na ogół ludzie mądrzy są szczęśliwsi od głupich. Zresztą wystarczy umieć zadowalać się przyjemnością, która właśnie się nadarza. Mądrość jest dobrem, ale jest pożądana nie sama dla siebie, ale ze względu na konsekwencje. Przyjaciół kochamy dlatego, że mamy od nich korzyści, podobnie jak lubimy każdą część własnego ciała, dopóki ją posiadamy. Wśród cnót są takie, które można spotkać także u ludzi głupich. Ćwiczenia fizyczne pomagają w nabywaniu cnoty. Mędrzec nie pozwoli nad sobą panować ani nienawiści, ani miłości, ani przesądom, są to bowiem namiętności oparte na bezzasadnych mniemaniach; będzie natomiast wrażliwy na ból czy strach, są to bowiem uczucia naturalne. Bogactwo może być źródłem przyjemności, ale nie jest godne pożądania samo w sobie.”

Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*. Arystyp

Wszyscy ludzie – według Arystypa – dążą do tak rozumianych przyjemności, ponieważ tylko takie są wartościowe i przynoszą prawdziwe szczęście. Jeśli są ludzie, którzy nie wybierają przyjemności, to jest to możliwe – wyjaśnia Arystyp - wskutek tego, że ich władze umysłowe są nie w porządku.

Hedonizm – stanowisko w etyce pochodzące od greckiego słowa *hedone*, oznaczającego przyjemność, rozkosz. Twórcą hedonizmu był Arystyp.

Urszula Adamczyk - polonistka z wykształcenia. Ukończyła Podyplomowe Studia Filozoficzne – Etyczne. Obecnie pracuje w Zespole Szkół Muzycznych jako nauczyciel etyki.

Don Juan, czyli... sztuka o tym, jak charakteryzować bohatera literackiego.

Poniższa propozycja metodyczna stanowi sugestię, w jaki sposób można – wykorzystując komedię Moliera (np. oprócz *Skąpca* czy *Świętoszka* – omawianych w szkole zgodnie z wymogami programu nauczania), scharakteryzować bohatera literackiego. Dzięki pracy z tekstem oraz refleksji po przedstawieniu młody odbiorca powinien także poddać refleksji czasu współczesne, w jakich przyszło mu żyć. Takich „donżuanów” pełno przecież w mediach i popularnych programach, „lansowanych” i naśladowanych bez umiaru...

Typ człowieka opisany przez Moliera następującymi słowami *wielki człowiek i łajdak* (określenie don Juana przez służącego Sganarela) stał się szczególnie inspirujący dla twórców różnych dziedzin sztuki, by podać choćby przykład muzyczny, a mianowicie słynną operę W. A. Mozarta. Do 1959 roku naliczono aż 490 utworów, w których występuje przywołana postać.¹ Najwcześniej opisu don Juana podjął się Tirsa de Molina w 1630 roku, natomiast sztuka Moliera z roku 1655 (premiera) była już wersją szóstą. Molier zdecydował się na okrojenie swego tekstu ze względu na żywe reakcje publiczności po premierze, i jako właśnie taka wersja ukazał się po śmierci komediopisarza w wydaniu z 1682 roku. W kolejnych latach grano sztukę albo wracając do pierwotnego tekstu, albo polegając na wersji poprawionej przez Thomasa Corneille'a. Pierwsza polska wersja tej komedii ukazała się w 1781 roku i od tego czasu była grana w różnych odmianach (nawet jako przeróbka dla dzieci!).²

Bohater przedstawiony przez Moliera jest XVII-wiecznym libertynem, pyszałkiem, zuchwalcem, cynikiem walczącym o wolność osobistą, którą pojmuje jako całkowitą swobodę praktyk seksualnych. Molier uczynił go reprezentantem określonej grupy: arystokracji i dworzan. Don Juan to nie tylko „typ” postaci (ucieleśnienie stereotypowych cech, jak świętoszek, mizantrop czy skąpiec), jest

1 J. Pawłowiczowa, *Wstęp*. [W:] Molier, *Wybór komedii (Tartuffe, Don Juan, Mizantrop, Skąpiec)*. BN II 248. Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wrocław 2001, s. XLIV.

2 Tamże, s. LXXXI.

też na swój sposób „postacią” („charakterem”), albowiem posiada cechy indywidualne, takie jak: młodzięczy wiek, potrzebę buntu wobec ograniczeń, inteligencję, skłonność do autoanalizy, niedojrzałość emocjonalną.

Cele:

Po tej lekcji uczeń powinien:

- umieć scharakteryzować głównego bohatera – don Juana, dostrzegając przy tym jego związki z innymi bohaterami tekstu;
- pracować z tekstem literackim (czytać ze zrozumieniem, wyszukiwać odpowiednie informacje, analizować i interpretować);
- pracować nad zadaniem w mniejszych grupach, uczestniczyć w dyskusji, szanując zdanie innych i wyrażać swoje, popierając je odpowiednimi argumentami;
- samodzielnie sporządzać notatkę w różnych formach (rozwinętą pełnymi zdaniem, w punktach, w tabeli, na wykresie).

Pojęcia kluczowe: charakterystyka bezpośrednia i pośrednia, zewnętrzna i wewnętrzna, dynamiczna i statyczna, całościowa i częściowa; curriculum vitae.

Czas trwania: dwie godziny lekcyjne. Warunek konieczny: uczniowie przeczytali utwór, a wymagane do ćwiczeń cytaty przygotowali w domu.

Pomoce dydaktyczne: tekst *Don Juana*,³ papier A3 (czysty lub z ksero zadań), pisaki, zeszyty.

Formy pracy: w grupach (4-5 osobowych).

Metody: praca z tekstem, pyt./odp., dyskusja.

Przebieg lekcji:

- Wyjaśnienie uczniom celu lekcji.
- Przystąpienie do ćwiczeń z charakterystyki bohatera - tutaj będzie można wybrać z zestawu zaproponowanego poniżej. Jeśli rozpoczniemy od Załącznika I, to wyświetlamy uczniom foliogram z curriculum vitae⁴ i prosimy ich o poszukanie wszelkich możliwych danych na temat don

3 Tamże, s. 125-239. Tł. B. Korzeniewski.

4 Wzór np. M. Kuziak, S. Rzepczyński, *Jak pisać?* Park Edukacja, Bielsko-Biała [brak informacji o roku wydania], s. 53-56, 134-136.